

AHMET MUHİP DIRANAS'IN ŞİİRLERİNE YANSIYAN DEĞERLER

Yrd. Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU*
İbrahim DOYUMGAÇ**

Öz: Şiirler, bireyin iç dünyası ile beraber ait olduğu toplumun sevgi, saygı, ahlak, hoşgörü, barış, vatanseverlik, sabır, sorumluluk gibi eğitim ve kültürel değerlerini de yansıtmaktadır. Bu yüzden şiir metinlerini eğitsel değerler ya da bir başka ifadelendirme ile değer eğitimi açısından ele almak büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada değer kavramları ve bu kavramların bağlamından hareketle değer eğitiminin önemi vurgulanmaya çalışılmış, bu amaçla Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirleri eğitsel değerler / değer eğitimi açısından ele alınmış ve bu değerlerin görüntü seviyeleri örneklerle çözümlenmiştir. Bu çalışmayla eğitsel değerlerin / değer eğitiminin şiir ve şiirlerle benimsenebileceği gerçeği teyit edilmiştir. Dıranas'ın şiirlerinin eğitsel değerler / değer eğitimi açısından ele alındığı bu çalışma, bu açılardan büyük bir önem arz etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Muhip Dıranas, şiir, değer, eğitsel değerler / değer eğitimi.

MERİTS REFLECTED IN AHMET MUHİP DIRANAS' POETRY

Abstract: Poetry is one of the most important text that reflects the inner world of individuals. This text/ texts have also reflected cultural values such as respect, morality, tolerance, peace, patriotism, patience the cultural values of the society of individual owned as reflects the inner world of the individual. Therefore, to handle the poetry of text in term of educational values are of great importance.

In this study, the concepts and movement this conceptsof from context have tried to emphasize the importance of educational value. For this purpose, Ahmet Muhipoetry Dıranas's poetry have discussed in terms of educational value and have emphasized the importance of these values. With this study have been stated that the educational value with poetry and poetrys can be adopted. So this study that have handled in terms of educational value Dıranas poetry, it is of great importance in this respect.

Keywords: Ahmet Muhip Dıranas, poetry, value, educational values.

Giriş

Tarihsel sürekliliğini önemseyen bir toplumun en önemli unsuru kültürdür. Kültür, geçmişten günümüze gelmekte, yazılı, sözlü, görsel, kâğıtsal vb. olarak nesilden nesile ve geleceğe aktarılmaktadır. Bizim çalışma

Geliş tarihi: 08.11.2016

Kabul tarihi: 16.11.2016

*. Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, sdurukoglu@gmail.com

** . Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi ABD, ibrahim63doyum@gmail.com

özümüz olan yazılı kültür, sözlü kültüre göre daha kalıcı durumdadır. Bu açıdan yazılı kültür bir milletin değerlerini benimseyip devam ettirmesi, millet olarak kalması açısından önemlidir. “Kültür bir topluluğu diğerlerinden farklı kılan, o topluma özgü maddi ve manevi değerler bütünüdür” (Kara ve Yılmaz, 2011:400).

Diğer yandan kültür eşyayı kullanma ve ona hâkim olma tarzı olarak da önem kazanmıştır. “Kültür, insanoğlunun fiziksel dünyaya, fizik çevreye söz geçirmek için sahip olduğu kolektif araçlar bütünüdür” (Meriç, 2013, 65). Cemil Meriç, ‘söz geçirmek’ ifadesiyle insanın doğayı, coğrafyayı, tarihi ve geleceğini, kültürel değerler üzerinden değiştirebilmesi gücünü ifade eder. Eğitsel değerler bağlamında düşünüldüğünde ‘söz geçirmek’ ifadesiyle, sözün merkezinde var olan yazılı ve sözlü ürünlerin kast edildiği de varsayılabilir. Çünkü kültürü oluşturan yazılı ve sözlü ürünler dolaylı veya dolaysız olarak toplumu etkiler, yönlendirir, biçimlendirir. Bu durum, değerler bağlamında değerlendirilen yazılı ve sözlü ürünlerin bir topluma ‘söz geçirmesi’dir.

Bu değerlerin devam etmesinde ve geleceğe aktarılmasında yazarlar ve şairler önemli bir yere sahiptir. Saygı, sevgi, sabır, sorumluluk, toplumsal uyum, vatanseverlik, hoşgörülülük gibi birçok değer, şairlerin şiirlerine konu olmaktadır. Türk edebiyatı tarihine bakıldığında bu açıdan örnek gösterilebilecek birçok yazar ve şair vardır. Bunlardan biri de “Şiirlerinde kuvvetli bir tabiat sevgisi ve aşk duygusunu işleyerek, büyük bir boşluğu doldurmak isteyen”, (Enginün, 2001:70) felsefi huzursuzluğunu yer yer din duygusu ve Tanrı fikri ile de ilişkilendiren Ahmet Muhip Dıranas’tır. “Dıranas’ın şiirlerinde hep yalnızlık ve hüznün hâkimdir. Doğa sevgisi şiirlerinin tamamına yakınında görülmektedir” (Çelik, 2010: 1212). Mutlak güzelliğin, tabiatın sevdalısı olan Ahmet Muhip Dıranas, “zengin iç dünyasında ölümsüz aşkı ve tabiat güzelliklerini bir kanmazlık içerisinde” işlemiştir. (Halıcı, 1991: 173)

Dıranas, şiirlerinin çoğunda doğa unsurlarına yer verip buradan da inanç değerine ve yaşama güzelliğine geçiş yapmaktadır. “Değer; toplumlar, inançlar, ideolojiler veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan her türlü ideolojik veya ilahi kaynaklı duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir” (Akt.: Özmen, Er ve Güril, 2012: 298). Bu bakımdan sanatlı söyleyişe sahip şiirde, bu gibi konu, tema ve unsurları önemsemek değerlerin aktarımında ve değerlerin aşılmasında önemli bir yere sahiptir.

Diğer taraftan “Değerler yaşamımızı etkileyen, yaşamda önem verdiğimiz düşüncelerdir” (Akt.: Özen, Güleriyüz ve Bulut Özen, 2012:279). Sürekli değişme ve gelişme durumundaki teknolojik çağda, bu değerlerin

yeni kuşaklara benimsetilmesi ve yeni kuşakların bu değerler hakkında bilinçlendirilmesi, bireyin ve toplumun hoşgörülülüğü ve anlayışı bakımından kayda değerdir.

Yazılı kültürdeki birçok unsur toplumun değerlerini belirler ve ahlak değerlerini oluşturur. Bu değerler toplumun düzeninde ve dünya görüşünde etkili olabilmektedir. “Değerler toplumu bir arada tutan yapı taşlarından olmakla birlikte bireylerin bu evrenin içerisinde, onun bir parçası olarak varlığını sürdürmesini sağlayan evrensel gerçeklerdir. Bu gerçeklerin bozulmadan aktarılabilmesi bireylere verilecek değerler eğitimi sayesinde gerçekleştirilmektedir” (Elbir ve Bağcı, 2013:1324).

Bu değerler, en sistemli ve sürekli biçimde okuldaki derslerle verilmelidir ve verilmektedir. Bu dersler ya düz bir metin ya da belli bir düzen ve sanat anlayışı içerisinde yazılmış şiir gibi türlerle gerçekleştirilmektedir. Şiir dili estetik bir değere sahiptir. Sevgi, saygı, hoşgörü gibi evrensel değerlerin şiirle aşılması estetik değer açısından da önemlidir. “Toplumun varlığını devam ettirebilmesi için son derece önemli olan değerlerin, toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilmesi ve davranış olarak gösterilebilmesi için daha erken yaşlardan itibaren bireylere değerler eğitiminin verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle okullarda verilen değerler eğitimine önemli görevler düştüğü söylenebilir” (Güçlü, 2015:721).

Eğitsel değerler/ değer eğitimi toplum içerisinde yeri ve karşılığı olan milli ve evrensel değerlerin rehberliğinde içerik ve anlam kazanır. Dolayısıyla milli ve evrensel temaları işleyebilen şiir gibi sanatlı türlerden yararlanmak, eğitsel değerler/ değer eğitimi açısından önemlidir. Değerler kaynağını kültür gibi toplumdaki alır. “Değerlerin kaynağı gibi, devam etmesini sağlayan da toplumdur. Fert, toplumun ortak değerlerini benimseydiği sürece toplumun bir parçası, huzurlu, mutlu ve aktif bir üyesi hâline gelir” (Çavdarıcı, 2002:16). Bu bakımdan mutlu ve huzurlu, kendi gelenek ve göreneklerine bağlı nesiller yetiştirmek için de kendi değerlerimizi iyi bir şekilde benimsetip aşılammamız gerekmektedir.

Şiirlerinde doğa sevgisini, sevgiliye özlemi, aşkı, büyük bir bilgelikle anlatan Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerinden örnekler verilerek, eğitimin ve insanlığın temeli, millet olmanın vazgeçilmezi saydığımız değerler, bu yazının devamında açıklanmaya çalışılmaktadır. Dıranas şiirinde anlatmak istediği güzellikleri doğacı ve panteist bir yaklaşımla din değeri hâline getirmektedir. Şairin; din, doğa, güzellik, sabır, sosyal yaşam gibi değerleri yansıtan dizeleri doğrudan bilgi verici dizeler değil, sanatsal bir üslupla yazılmış dizelerdir. “...Yaradan'la “tabiat” ve “insan” Dıranas'ın şair ruhunda “iç içe” geçerek kendisini göstermektedir. (Çonkur, 2009: 508)

Ahmet Muhip Dıranas'ın Şiirlerine Yansıyan Değer Kavramları

Küreselleşmeyle beraber önemi artan eğitimlerden biri değer eğitimidir. Birey eğitsel değerleri aileden başlayarak kazanmakta ve toplum içinde bu değerlerin kazanımı devam etmektedir. Eğitsel değerlerin en çok kazanıldığı ve aşılarmaya çalışıldığı yerlerden biri okullardır. Okullardaki öğretim programları bu değerler çerçevesinde hazırlanmaktadır. Değer kavramının birçok anlamı vardır. Türkçe sözlükte değer: “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2011:607) olarak tanımlanmaktadır.

Bütün bu özellikler bağlamında düşünüldüğünde değerler, toplumun sahip olduğu kültürü oluşturan, bir yönü ile milli, diğer yönü ile evrensel unsurlardır. Bu değerlerin bireylere aktarılmasında okullar etkilidir. Okullardaki programların, bhusus Türkçe ve Türk Dili ders kitapları içerisindeki metinlerin, değer aktarımı üzerinde, çok güçlü ve yapıcı bir etkisi vardır.

Ders kitaplarında var olan metin türlerinin, milli ve evrensel değerleri anlatma biçimi, metin türüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu değişiklik metin içerisinde iletilmek istenen tema ve değerın aktarılmasında etkili olmaktadır. Kısa ve yoğunlaşmış sözel metin olan şiir ile anlatılmak istenen bir duygu daha heyecanlı ve bir düşünce daha derin ifade edilebilir. Roman, hikâye, masal, efsane gibi hacimli türlerden, bir dersin süresi sınırladığı için değer eğitimi adına yararlanmak daha zordur. Dolayısıyla öğretmenin öğrencilerine okuttuğu, sözcük sayısı açısından daha ekonomik ama anlam açısından yoğun ve güçlü metinler, onun duygu ve düşünce dünyasını şekillendirmede, birkaç adım öne geçmektedir.

Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerine bakıldığında her şiirinde bir doğa unsurunun bulunduğu görülmektedir. Şair, bu doğa unsurlarından hareketle güzellik değerini anlatmaya çalışmaktadır. Ayrıca Dıranas, şiirlerinde savaş ve şiddet gibi olumsuz kavramlara hemen hemen yer vermemiş bir şairdir. Dolayısıyla şiirlerinin eğitsel değerler açısından ele alınması önemlidir. Kaplan'a göre Dıranas'ın şiirlerinde saadet, barış özlemi ve heyecan dolu duygular vardır (Kaplan, 1978: 215). Onun şiirlerinde doğa unsurları bir sembol şeklindedir.

Şair “*Selâm*” şiirinde doğaya seslenerek bir istekte bulunmaktadır. Bu istek değerlerimizi yansıtan bir istektir. Bununla birlikte şiirde dini değerleri yansıtan birçok sözcük de vardır.

*“Selâm, sonsuzluğun aydınlık bahçesinden,
Selâm, senelerce, senelerce evvele,*

...

*Ey hafıza! Cömert memenden beni emzir,
Zengin renklerini ufkuma dök, ey bahar!*

...
Selâm, senelerce, senelerce öteye...” (Dıranas, 1999:15)

“Selâm” şiirinde kullanılan sözcükler, doğa ile dini ve felsefi değerleri sentezlemektedir. Şairin “sonsuzluğun aydınlık bahçesi”, “senelerce, senelerce öteye” dizeleri üzerinden imgeli bir anlatımla ahreti kastettiği söylenebilir. Ayrıca “Zengin renklerini ufkuma dök” dizesinde şair, insandan doğaya aktarma yapmakta, “ey bahar” diyerek doğaya seslenmektedir. Bu dizelerden anlaşılıyor ki şairin doğaya ve din ile felsefeye yüklediği bir değer vardır. Şair dizelerinde doğa ve güzelliği, dini ve mistik bir boyuta çevirmektedir.

İlaveten, “Ey hafıza! Cömert memenden beni emzir” dizesiyle şair, doğada bulunan bir duruma nidâda bulunmakta ve benzetme yoluyla annelik değerine atıf yapmaktadır. Bu dizelerde de görüldüğü üzere şiir, duygu ve düşünceleri anlatma bakımından zengin bir tür olduğundan dolayı, eğitimsel değerler için şiir dilinden yararlanmak, bu değerlerin yeni nesillere benimsetilmesi açısından önem taşımaktadır.

Dıranas’ın “Ey hafıza! Cömert memenden beni emzir” dizesi az sözle çok anlam ifade eden bir dizedir. Ayrıca bu gibi dizeler kişinin dil değerini, anadilini önemsemesini, düşünmesini sağlamaktadır. Aktaş’ın belirttiği gibi şair tarafından, “bireyin iç dünyası ile arzu ve istekleri malzeme olarak kullanılmaktadır.” (Aktaş, 2011:232)

Dıranas’ın “Her Günkü Şarkım” şiirindeki dizeler, yardımseverlik ve inanç değerini göstermektedir.

*“Her gün ekmeğimi bölüşürsün
Yalnızlığımın sofrasında,*

...
*Sen ey, günahlı ve sevaplı,
Allahlı ve şeytanlı dünyam!”* (Dıranas, 1999:18)

Şair, dini değerleri yansıtan kavramları kullanmış ve öncesindeki dizelerde yardımlaşma değeriyle ilgili bir anlama yoğunlaşmıştır. Yardımseverlik kavramlarından sonra “günah ve sevap”, Allah ve şeytan” kavramlarını birbiriyle bağdaştırmaktadır.

Şairin “Evreni Sevmek Ki” adlı şiirindeki, yardımlaşma ile ilgili dizeleri şunlardır:

*“Aç mısın kardeşim, gel olanı bölüşelim,
Ama şiirlerimle seni doyuramam ki”* (Dıranas, 1999:146),

dizeleri, yardımlaşma değerini yansıtan dizelerdir. Şairin bu dizeleri yardımseverlik duygusunu yansıtmakla kalmaz; önemsetir ve yüceltir. Bu dizelerin aynı zamanda bencillik ve çıkarıcılık (egoizm ve pragmatizm) anlayışına karşı bir eleştiri niteliği ile “bölüşmek” teklifi üzerinden Marksist bir duyarlılık taşıdığı da söylenebilir.

Çıkla'nın belirttiği gibi şair bu dizelerle “açlığın şiirle giderilmeyeceğini, bunun çözümünün paylaşmak olduğunu vurgulamaktadır” (Çıkla, 2010:526). Dolayısıyla Dıranas'ın şiirlerinde paylaşma, yardımlaşma, dayanışma değerlerini yansıtan kavramların olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Dıranas'ın şiirlerinin merkezinde insan vardır. “*Evreni Sevmek Ki*” şiirinde dile getirdiği “İnsanı insan diye sevmişim, hep severim” (Dıranas, 1999:146) dizesinden şairin, insanlar arasında fark gözetmediği anlaşılmaktadır. Çıkla'ya göre, Dıranas bu dizelerle Yunus Emre'nin: “Yaradılanı severim / Yaradan'dan ötürü” anlayışını benimsediğini dile getirmektedir (Çıkla, 2010:522). Bu bağlamda düşünüldüğünde Dıranas'ın bütün insanlara hoşgörü ile yaklaştığı söylenebilir. Bu durum, değer kavramı ve eğitsel değerler açısından önemlidir.

Dıranas'ın şiirlerinde temel yapıyı oluşturan asıl kavramlar aşk ve güzelliştir. O, sevgilinin güzelliğini doğanın güzellikleri ile birleştirmekte ve öyle tasvir etmektedir. Doğa unsurlarıyla sevgiliye olan aşkı dile getirmektedir. “*Serenad*” adlı şiirinde bu, açık bir şekilde görülmektedir:

*“Geldim işte mevsim gibi kapına
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ.
Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak,
Ben aşkımla bahar getirdim sana*

...

İklimden şarkılar getirdim sana.

...

*Seninçin dallardan süzülen ıtır,
Seninçin karanfil yasemin, zambak...*

...

Gözlerin gönlümde açan nergisler

...

Mor akasyalarda ürperen seher” (Dıranas, 1999:19)

Şair doğadaki unsurlarla sevgilisini tasvir etmekte ve sevgilisine olan aşkı aynı çatı kavramın değişik sözcükleriyle anlatmaya çalışmaktadır. Eğitsel değerler açısından düşünüldüğünde şairin sevgilisine olan aşkı doğa unsurlarıyla anlatmaya çalışması ve aynı zamanda doğadaki güzellikleri sevgilisine benzetmesi, şairin doğaya ne kadar önem verdiğini

göstermektedir. Bu dizelerde, şairin sevgi ve doğa değerinin insan açısından önemine vurgu yaptığı söylenebilir. Teknolojinin hızla geliştiği çağımızda birçok kişi doğa kavramından habersiz, doğayı ve dünyamızı bilinçsizce kirletmekte ve tüketmektedir.

Ayrıca şair "...karanfil, yasemin, zambak, nergis" gibi çiçek isimlerini dile getirerek kişileri, doğada bulunan ve dünyamızı sonsuz kere güzelleştiren çiçeklerden haberdar etmektedir. Bu tercih, kendi kültürünü ve söz varlığını öğrenme açısından, ilaveten ince ruhlu insanlar yetiştirmek açısından yeni nesiller için önemli değerlerdir.

Şair, "*Bahar Şarkısı*" adlı şiirinde yine aynı kavramları, farklı bir anlam dünyası içerisinde dile getirmektedir.

*"Gözlerin kararan yollarda üzgün
Ve bir zambak kadar beyazdır yüzün;
Süzülüp akasya dallarında gün"* (Dıranas, 1999:21)

Bu dizelerde, şair sevgilisinin güzelliğini doğadaki unsurlara benzeterek anlatmaya çalışırken sevgi ve doğa sevgisi değerini birleştiren ve yansıtan kavramları kullanmaktadır.

"*Balad*" adlı şiirinde sevgiliyi anlatan şair, sevgilisine seslenerek sonsuza dek onu bekleyeceğini söylemektedir.

...
*"Bekleyeceğim elbette
Gelişini,
Yaşamak başka nedir;
İsterse ta kıyamete
İlle seni
Ki bu âşk başka nedir.*

...
Tanrım! merhamet et kula" (Dıranas, 1999:29).

Şair bu dizelerde aşka ve sevgiye sadakati anlatarak, vefanın sadece İstanbul'da bir semt adı olmadığını, insana yakışan güzel bir değer olduğunu sezdirir. En son dizede inanç değerini gösteren bir kavramla acıma ve bağışlama duygusunu yansıtan sözcük kullanan şair, yakarıya yönelmekte, bir istekte bulunmaktadır. İlkel ve beşeri dinlerden ilahi dinlere uzanan yelpazede pek çok isim ve içerikle karşımıza çıkan din kavramı, insanların psikolojik ve sosyolojik bir gerçeklik olarak sürekli güncelledikleri ve çatısı altına mütemediyen sığındıkları bir kavramdır. Dinler, özüne bağlı kalındıkça ve istismar edilmedikçe, hayata anlam yükleyen değerler

dizgesidir. Çocukların saf din duygusu ve değerleri ile tanıştırılması ve barıştırılması lazımdır.

Şiirlerinde aşk, doğa ve din kavramlarına sıkça yer veren Dıranas, bütün şiirlerinde bu üç kavram ile ilgili benzetmelere de yer vermektedir. Dıranas'ın önemli şiirlerinden olan “*Olvido*” şiirinde yine bu kavramların kullanıldığı görülmektedir:

“
...
Lavanta çiçeği kokan kederleri;
...
Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir,
Kâğıtlarda bırakılmış şiir;
...
Ebedi âşğın dönüşünü bekler
Yalan yeminlerin tanığı çiçekler” (Dıranas, 1999:37-38)

Şair, eskilerin “Ah minel aşk.” deyişine benzer bir duyarlılıkla hayattaki her şeyin âşkla ilişkisini görmüş ve kurmuş, “Ebedi âşğın dönüşünü bekler” dizisinde âşkı yine dini bir kavramla açıklamaya çalışmıştır zira ilk aşık, başlangıcın ve bitimsizin sahibi Tanrıdır. Aşk, bizim ondan ödünç aldığımız bir duygudur. Sevmek ve sevilmek için kullarını yaratan Tanrı nezdinde, en makbul insan karşılıksız ve koşulsuz seven ile sevilen insandır. Bu dizelere bakıldığında Dıranas'ın şiirlerinde âşk, doğa ve dini kavramların, şiirlerin üçgenini oluşturduğu ifade edilebilir.

Bazı dizeleri simgesel bir söyleyişe sahip olan Dıranas, bu simgesel söyleyişi doğa unsurlarıyla zenginleştirmektedir. Dıranas'ın şiirlerinde yalnızlık ve felsefi huzursuzluk duygusunu görmek mümkündür. “*Gece*” adlı şiirinde sanatlı söyleyişle bu duyguların yansıtıldığı görülmektedir.

“
...
Ruhum gemiler uğramaz bir liman.
...
Görmüyor pencereler sonsuzluğu
...
Aynasında yüzüm dalgalanan su
Nağmesine vurgun olduğum umman
Al beni rüzgâr! Kül et beni volkan! (Dıranas, 1999:46).

Dizelerde görüldüğü gibi şair bir yalnızlık ve kaynağı belirsiz bir huzursuzluk duygusu içerisindedir. Ancak bu yalnızlık dünyevi bir yalnızlık değil, manevi bir yalnızlıktır. Huzursuzluk, yalnızlık şairi derin bir melankoliye, karamsarlığa itmekte ve bir ölüm arzusunu tetiklemektedir. Bu

şair, sezdiği duygular itibarıyla değer eğitimi açısından sakıncalar barındırabilir ancak insanların duygudaşlığını açığa çıkarması, insanlara bir arınma, teselli ve kendini tanıma imkânını da sunması gibi öğelerle, yapıcı bir içeriğe de dönüşmektedir. “Şairin ruhu ‘gemiler uğramaz bir liman’ gibi asıl var oluş anlamını yitirmiş, anlamsız bir hâle gelmiştir.” (Yılmaz, 2006: 367)

Şair;

“Bahçede güller kan ağlıyordu tek mil” (Dıranas, 1999:50),

“Göge uzanır tek تنها bir kamış

Sırf unutmak için, unutmak ey kış!

Büyük yalnızlığını dünyanın” (Dıranas, 1999:57),

dizelerinde hissettiği yalnızlığın bir manevi yalnızlık yani dini, manevi, felsefi bir boşluk olduğunu söylemektedir. Şair, tabiattan hareketle insanın Tanrı’ya ulaşmasında tabiatın nasıl aracı olduğunu ve yalnızlık duygusunu sorgulayarak mutlu olmanın iç dünyayla sağlanabileceğini ifade eder (Kodal Gözütok, 2008: 87-88). Bu dizeler dini değerler açısından önem arz eden dizelerdir. Din bilimcilere (teolog) göre, Tanrı, insanı yaratırken içinde büyük ve ruhsal bir boşluk ile yaratır. Bu Tanrısal boşluk, ancak Tanrı fikrine ulaşmakla doldurulabilecektir aksi mutsuzluk getirecektir.

Şair bazı dizelerinde İslâm toplumunda önemli değere sahip olan kavramlara doğrudan yer vermektedir. Dıranas, “*Bir Kavsin Altında Şehir*” adlı şiirinde bu kavramaları bu şekilde anlatmaktadır:

“Minarelerse bu şehrin birer kolu

Gibi gökte Rabbi işaret ederler” (Dıranas, 1999:107)

Bu iki dize özelde İslâm toplumu genelde ilahi dinlere inanlar açısından önemlidir. Din toplum düzeninde, kültürler üzerinde çok etkili ve belirleyici olan bir faktördür. Dolayısıyla şairlerin, bu gibi dizelerinden hareketle inanç değerleri önce sezdirilip sonra benimsetilebilir.

Dıranas’ın “*Gerçek*” adlı şiirindeki “İnsan düşünür: Belki de Allah var” (Dıranas, 1999:115) dizesi konuyu örneklendirecek bir başka dizedir. Müslüman bir toplum olarak örf ve adetlerimizden, geleneklerimizden ve şiirlerimizden yararlanmak eğitsel değerler için önemlidir. Değerler eğitimi üzerine çalışması olan Çinemre’nin de benzer açıklamaları vardır (Çinemre, 2014:100). Dolayısıyla eğitsel değerler hususunda, dilin kanatlanmış hali olan şiir gibi türlerden mutlaka yararlanmak gerekir.

Kurudayıoğlu ve Çakıcı bu konuda şu açıklamayı yapmışlardır: “Edebî metinler, sanat zevki ve anlayışıyla kültür değerlerini hayatın gerçekliğinden hareketle somutlaştırır. Bunlar, insanın estetik zevkinin gelişmesine ve mensubu bulunduğu toplumun değerlerini benimsemesine hizmet eder” (Kurudayıoğlu ve Çakıcı, 2013:50). Çünkü şiir dili kendi içerisinde estetik bir özellik barındıran bir türdür. Şair, oluşturduğu simgeler ve simgesel dil aracılığıyla kendi duygularını okuyucuyla paylaşmak ister. (Günay, 2013:299)

Alem büyük insan, insan küçük alemdir. Kendini iyi, büyük ve büyümlü sözlerle ifade edebilen insanların, bhusus şairlerin sözleri, derin gerçekleri en kestirme yoldan ifade etmenin, âlemi tanımanın ve tanıtmmanın aracıdır. Bu açıdan düşünüldüğünde geçmişte yaşamış yazar ve şairlerden değerler eğitimi açısından her zaman yararlanılabilir hatta yararlanılmalıdır.

Dıranas’ın “*Maşar Dağı*” adlı şiirindeki;

“*Tanrım! Garip kişi kuş ola
Boşluklarda Seni arıyor
Dağ bir yanda, kişi bir yanda*” (Dıranas, 1999:123)

dizeleri, dervişçe bir eda içermektedir. Şairin içinde devasa bir tanrısal boşluk vardır ve bu boşluktan dolayı şair, sonsuz yolculuğunda ve bir arayış içerisinde.

Dıranas “Fahriye Abla” şiirinde ilklerin unutulmazlığına vurgu yaparak, bir çocuğun ilk aşkını, ilk aşkların unutulmazlığını, aşkın yüceliğini ve sonsuzluğunu ustaca anlatır. Dıranas’ın, “*Fahriye Abla*” şiiri okur merkezli olarak değerlendirildiğinde doğrudan sevdiği kızı anlattığını ifade etmesi de unutulmaz kadın figürünün okuru götüreceği nokta, imkânsız aşktır. Okur merkezli okuma, okuyucunun metni düşüncesi, duygusu, bilgisi ile anlama ve yorumlamada bulunmasıdır. Bu kuram, metnin okura göre anlamlandırılması biçiminde de ifade edilebilir (Yavuz, 2012:19-24). Okurun Fahriye Abla’sı mutlaka başka biridir ancak aşkın isimleri ve cisimleri değişse de duygular ortaktır. Şiir, nesne düzeyinde içimizdeki eski ve unutulmaz aşkları; özne düzeyinde ise aşkın kendisini açığa çıkarır.

Yazar merkezli okumaya dönersek şair, çocukken aynı mahallede yaşadığı ve âşık olduğu, kendisinden yaşça büyük sevgilisinin güzelliğini anlatmaktadır. Yazar merkezli okuma, metnin yazarın niyetine göre değerlendirilmesidir (Yavuz, 2012:16-18). Dıranas’ın “*Fahriye Abla*” şiiri de okur merkezli değerlendirildiğinde, güzellik ve sevgi kavramlarını yüceltmesi noktalarından değerler açısından örnek verilebilir. Bu şiirden, insanın

insana verdiği değerın sonsuz, aşkın ve sevginin ise kutsal olduğu anlaşılabilir.

“
...
*Gözlerin, dişlerin ve ak pak gerdanıyla
Ne güzel komşumuzdun sen, Fahriye abla!*

...
*Bahçende ne güzel akasyalar açardı baharla
Ne şirin komşumuzdun sen Fahriye abla!*

...
*Hâlâ dağları karlı Erzincan'da mısın?
Bırak geçmiş günleri gönlüm hatırlasın;*

...
Ne vefalı komşumdun sen, Fahriye abla!

Şair günlük hayatta karşılaşılabilir, herkesin başın gelebilecek bir durumu şiirle izâh ve ifade etmeye çalışmaktadır. Şairin bu şiiri günlük yaşamdaki değerler, karşı cinsle ilişkileri tanımlama, duygusal olarak arınma ve kendini daha iyi hissetme, hatıraların günlük yaşamdaki değerini kavrama vb. açılardan önemlidir. ‘Fahriye Abla’ “şiirinde üç unsur; çocukluğa dönme, kapalı yerleri sevmeye ve kendisinden yaşlı bir kadına karşı cinsî alâka temelleri birleşiyor. Bu duygular hayattan kaçma, ölümü arzulama şeklinde de tecelli edebilir. Dıranas’ın şiirlerinde bu duyguların direkt veya sembolik ifadelerine rastlanır” (Kaplan, tarihsiz: 90).

Değerlerin öğretiminde yaşantıların rolü büyüktür (Akt.: Güven, 2014:229). Bu bakımdan “Fahriye Abla” şiiri sosyal yaşam değerine örnek bir şiirdir. Yeşilçam’a senaryo da olan “Fahriye Abla” şiirinde sosyal yaşam ile ilgili değerleri sıralayan Dıranas, “Elif” adlı şiirde de sosyal yaşam ve “Elif” diye isimlendirdiği kişinin iyiliği güzelliği, yetiştiği kültür ile ilgili değerleri yansıtmaktadır:

“*Elif kara taştan bir köyde yaşıyor,
Bir damın sazı, bir ocağın ateşi*

...
*Süt emmiş Elif en eski destanlardan,
Uğrun uğrun esen ninniyle büyümüş.
Ne kadar güzel Elif, dağın kızı!” (Dıranas, 1999:97).*

Köy ve köylü gerçeğini gün yüzüne çıkaran şair bu dizelerde geleceğimizde olan ninni ile uyuma değerini de hatırlatmaktadır. Dıranas’ın

şairleri sosyal yaşam gerçekliği ve sosyal yaşam güzellikleri açısından zengindir. Dıranas şiirlerinde dini, sosyal kavramları ve doğa kavramlarını kullanırken kültürümüzün değerlerini de yansıtmaktadır. Bu kavramların en iyi örneği şiirlerine ad olan “Fahriye Abla” ve “Elif” gibi adlardır.

Elif isminin anlamı TDK göre, “Arap alfabesinin ilk adı”dır. (TDK, 2011:788) İslâm toplumunun kutsal kitabı olan Kur’an-ı Kerim’de de “Elif” harfinin önemi büyüktür. “Fahriye” isminin anlamı ise TDK sözlüğüne göre, “Divan edebiyatında şairlerin kendi özelliklerinden övünerek söz ettikleri manzume veya manzumenin bir bölümü”dür, (TDK, 2011:846). ancak ‘Fahri’ kelimesinden türediği düşünüldüğünde ‘Fahriye’ kelimesinin “onursal, gönüllü” (TDK, 2011:846) anlamına geldiği ifade edilebilir. Şairin şiirlerindeki bu isimler toplumumuzun ad vermeden başlayan ve boy boylama, soy soylamaya kadar genişleyen değerlerini yansıtan örneklerdir. Bu bakımdan Dıranas’ın birçok şiiri yerli ve milli değerler açısından önemli özellikler gösterir.

Dıranas’ın şiirlerinde İslâmî kavramlara doğrudan tanık olunabilir. Şair bu dini kavramlarla ahret inancını ve sonsuzluğunu anlatmaya çalışmaktadır. “Ağrı” adlı şiirinde İslâmî kavramları ve bu kavramlarla ilgili duyguları görmek mümkündür.

“Vardım eteğine secdeye kapandım.

...

*Ey gök, perdelere şahlanan tanrısall!
Eteklerindeyiz işte. Ve bir masal.*

...

Barış çeşmesini aramaya bırak,

...

Eser Mevlânâ'nın üflediği rüzgar...

...

*Rüzgârlar başladı. Sonsuzluk gemisi
Önünde köpürüp şahlanmada engin;
Yolcusu olduğun nihayetsizliğin
Bir ucu Allah'ta ve sende bir ucu”* (Dıranas, 1999:90-94).

Şair diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirde de birçok kavramı dinle bağdaştırmaktadır. Bu şiirde, bu kavramlara yüklenen anlam ahret inancı ve sonsuzluk ilişkisidir. “...Sonsuzluk gemisi”, “Yolcusu... nihayetsizliğin” kavramları bu durumun göstergesidir.

Şairin: “Bir ucu Allah'ta ve sende bir ucu” dizesi Kaplan’a göre, “derin manada hürriyet, mistiklerin çok iyi hissettikleri gibi ‘aşma’dır;

‘ulaşma’ değil” (Kaplan, tarihsiz: 97). Ayrıca şairin, bütün ruhuyla sonsuzluğa yönelik duygusunu, ‘Ağrı’ şiiriyle yaratıcıya ulaştırma iması vardır. (Kodal Gözütok, 2008: 86-87) Bununla birlikte şairin: “Barış çeşmesini aramaya bırak”, “Eser Mevlânâ’nın üflediği rüzgâr” dizeleri geçmişteki değerlere sahip çıkılması gerektiğini göstermektedir. Şairin: “Eser Mevlânâ’dan üflediği rüzgâr” dizesi, bu değerlerin Mevlânâ’dan bize aktarıldığını ve bizim bu değerlerin önemini kavrayarak yeni kuşaklara aşılamamız ve bunun bilicinde olmamız gerektiğini dile getirmektedir.

Bu değerlerin eksiksiz olarak yeni kuşaklara aktarılması dil aracılığıyla gerçekleşmektedir. Dil olmadan bu değerlerin aktarılması beklenemez. Bu bakımdan dilin değerlerin aktarılmasındaki önemi büyüktür. Ünal bu konuda şu açıklamada bulunmaktadır: “Her toplum değer ve normlarını ancak dilinin sağladığı imkânlar çerçevesinde belirleyebilir ve sosyal kontrol unsurlarını yine dilinin sağladığı imkânlar çerçevesinde işleyebilir” (Ünal, 2010:37). Dolayısıyla şiir dili, bu değerleri estetik ve kalıcı biçimde gelecek kuşaklara aktarmak ve benimsetmek için bir araç olarak kullanılabilir.

Dıranas bazı şiirlerinde sosyal yaşam gerçeklerini anlatırken vatanseverlik konusuna değinmektedir. “*Osman Binbaşı*” adlı şiiri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

*“Duman duman olmuş Ağrı Dağı’nın başı
Takibe gidiyor Osman Binbaşı;*

...
*Bas kurşunu Osman Binbaşı
Dağlar inlesin”* (Dıranas, 1999:98)

Şair bu dizelerde, Türk geleneğinde olan kahramanlık duygusunun önemini yansıtmaktadır. Geçmişten günümüze Türk ulusu için önemli olan vatanseverlik değerini Dıranas’ın dizelerinde de görmek mümkündür. Şair “*Bayrak*” adlı şiirinde:

*“Ne toprağa gömülmektir,
Ne ruhun uçması tenden,
...
Bir bayrak altında ölmektir”* (Dıranas, 1999:130).

Bu dizeler vatan ve bayrak sevgisini, birlik, dirlik ruhunu ve şehitlik onurunu yansıtmaktadır.

Şairin “*Step*” adlı şiiri vatan duygusu açısından örnek verilebilecek bir başka şiirdir.

*“Ey at üstünde doğduğum memleket”,
Ah, sonsuz Anadolu'm sen! Sen, sen, sen hep!”* (Dıranas
1999:132).

Dıranas'ın bu dizeleri vatan sevgisini açık bir şekilde örneklendiren dizelerdir. Vatanseverlik duygusunu bu türden edebi metinlerle aşlamaya çalışmak mümkündür.

Sosyal yaşamda insan için önemli olan değerlerden bir de sabırdır. İslam toplumunda sabır denilince Hz. Eyüp'ün sabrı akla gelir. Dıranas'ın şiirlerinde de sabır kavramını görmek mümkündür. Şairin, *“Yağmur”* adlı şiirinde *“Bir yudumluk sabır ilettim denizden”* (Dıranas, 1999:122); *“Mektup”* adlı şiirinde *“Eyüp sabrım eyi düşlerim yoru”* (Dıranas, 1999:124); *“Yemin”* adlı şiirinde *“Sabır, sabır, sabır al küheylanım”* (Dıranas, 1999:128) dizeleri sabır değerini yansıtmaktadır. Bu açıdan bu değerlerin şiirle hatırlatılarak benimsetilmesi önemlidir.

Türk edebiyat tarihi şiirle başlamaktadır. Bunun için bütün kültür unsurlarımızı, değerlerimizi şiir diliyle de benimsetmeye çalışmak, edebiyat tarihimize değer verdiğimiz anlamına da gelir. Dıranas'ın şiirlerinde yer verdiği doğa, din ve sevgili kavramları Divan edebiyatı döneminde de şairler tarafından sık sık kullanılan kavramlardır.

Sonuç

Değişen ve gelişen uluslararası ilişkilerle beraber eğitsel değerler / değer eğitimi önem kazanmaya başlamıştır. Değerler, toplumu oluşturan milli ve evrensel değerlerdir. Bu değerler toplum içerisinde aileden başlayarak aşılandığı gibi okulda verilen eğitimle de kazandırılmaktadır. Kişinin ailede kazandığı değerlerin ilkinin sevgi ve saygı oluştururken kişinin vatansever olması, gelenek ve göreneklerini benimsemesi, adaletli, hoşgörülü, barışçı, sorumluluk sahibi olması gibi değerler okulda öğrenilen ve öğretilen milli ve evrensel değerlerdir.

Bu değerlerin öğretimi okulda belli programlar içerisinde gerçekleştirilmektedir. Değerlerin önemi öğretilmeye çalışılırken belli metinlerden yararlanılır. Bu değerler sıklıkla edebi metinlerle; hikâye, roman, efsane, masal, şiir gibi türler biçiminde verilmektedir. Türlerin anlatım özellikleri metinde verilmek istenen mesaj üzerinde etkilidir. Dolayısıyla toplum açısından önemli olan değerler anlatılmaya çalışılırken, dil güzelliği, derinlik, mecaz ve simgesel özellikleri üzerinde taşıyan şiir dilinden yararlanmak gerekir. Şiirin kendisi ulusun bir değeridir. Bu nedenle şairler, edebiyatlarını yaptıkları ulusun değerlerini yazar ve yaşatırlar.

Bu çalışmada, Ahmet Muhip Dıranas'ın şiirlerinden örnekler verilerek değer kavramlarını yansıtan dizeler açıklanmıştır. Dıranas'ın şiirlerinde doğa, aşk, güzellik, sosyal yaşam ve yalnızlık genel olarak yer alan duygulardır. Özellikle şair şiirlerinde doğaya ait kavramları kullanarak anlattığı güzellik ve iyilik gibi değerleri, dini bir boyuta da taşımaktadır. Şair çoğu şiirinde dini terimleri kullanarak, dini değerleri yansıtan kavramları açık bir biçimde ifade etmektedir. Dolayısıyla Dıranas'ın şiirlerinden hareketle insan ve doğa sevgisi, sosyal dayanışma ve yardımlaşma, estetik beğeni ve haz ile dini değerler olmak üzere birçok değer, şiirlerin büyük ve büyümlü gücünün de yardımıyla kolay ve kalıcı bir şekilde öğretilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş.; Şiir Tahlilleri/Teori ve Uygulama, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.
- Çavdarıcı, M.; Türkiye'de Sosyal Değerlerin Aşınması ve Kültür Sömürgeciliği. (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2002.
- Çelik, E.; Ahmet Muhip Dıranas'ın Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 702, s. 1210-1214, Ankara 2010.
- Çıkla, S.; Türk Edebiyatında Manzum Poetikalar 1860-1960, Akçağ Yayınları, Ankara 2010.
- Çinemre, S.; Türk Atasözlerindeki Dinî ve Ahlakî Motiflerin Eğitim-Öğretim Ortamında Kullanılması. Değerler Eğitimi Dergisi, 12/27, s. 99-122. 2014.
- Çongur, H. R.; Doğumunun 100. Yılı Dönümünde Ahmet Muhip Dıranas. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 690, s. 507-523, Adana 2009.
- Dıranas, A. M.; "Şiirler". İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.
- Elbir, B. / Bağcı, C.; Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8/1, s.1321-1333. 2013.
- Enginün, İ.; Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı. İstanbul: Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.
- Güçlü, M.; Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research), 8/38, s. 1307-9581, 2015.
- Günay, V. D.; Metin Bilgisi (Hem Metin Çözümleme Hem de Yaratıcı Yazma). (4. Baskı), Papatya Yayıncılık, İstanbul 2013.
- Güven, A. Z.; Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Mustafa Kemal University Journal of Graduate School of Social Sciences), 11/26, s. 225-246, Antakya 2014.
- Halıcı, F. (1991). Bir Şiirin Hikâyesi: Ahmet Muhip Dıranas. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 477, s. 173-179, Ankara 1991
- Kaplan, M; Edebiyatımızın İçinden; Dergâh Yayınları, İstanbul 1978.

Yrd. Doç. Dr. SALİM DURUKOĞLU / İBRAHİM DOYUMGAÇ

Kaplan, M; Şiir Tahlilleri 2 Cumhuriyet Devri Türk Şiiri. Ankara: Dergâh Yayınları, İstanbul 2000.

Kara, R. / Yılmaz, O.; Erzincan Türkülerinde Gurbet Teması. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi II, s. 389-400, Erzincan 2011.

Kurudayıoğlu, M. / Çakıcı, E.; Türk Edebiyatı Dersinin Öğretiminde Değerler. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1/3, s. 41-57, 2015.

Kodal Gözütok, T.; Ahmet Muhip Dıranas'ın 'Ağrı' Şiiri ile Şehriyar'ın 'Haydar Baba'ya Selam' Adlı Destan-Şiirinin Karşılaştırılması. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. 5/1, s. 81-92, 2008.

Meriç, C.; Kültürden İrfana (Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç). İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

Özen, Y./ Güteryüz, K. / Bulut Özen, H.; İlköğretim 1-3 Sınıf Hayat Bilgisi, 4-5 Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching), 1/4, 277-286, 2012.

Özmen, C./ Er, H. / Güril, F.; İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Mustafa (Kemal University Journal of Social Sciences Institute), 9/17, s.297-311.2012.

Türkçe Sözlük; Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Ünalın, Ş. (2010). Dil ve Kültür, (4.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010.

Yavuz, H.; Okuma Biçimleri/ Varlı(2011). Ankara: ğın ve Sanatın Dili, Timaş Yayınları.

Yılmaz, E. B. ;(2006). Ahmet Muhip Dıranas'ın Gece Şiiri Üzerine Bir Çözümleme. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 652, s. 366-370, Ankara 2006.